

МЕХАНІЗМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

УДК 351.88

DOI <https://doi.org/10.32838/TNU-2663-6468/2021.6/01>**Банчук-Петросова О.В.**

Київський інститут інтелектуальної власності та права

Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті визначено, що основними функціями держави у сфері економіки є визначення стратегічних цілей і засобів розвитку; формування сприятливого інвестиційного та підприємницького клімату, а також сприятливих соціальних умов функціонування економіки (зокрема, соціальна підтримка цілей і засобів реалізації національної стратегії); підтримка національного бізнесу в зовнішньоекономічній сфері. Регулювання економіки включає розроблення теоретичних основ, концепції та стратегії розвитку; створення стабільної нормативно-правової бази й ефективної системи державного контролю за виконанням законів; визначення форм, методів та інструментів впливу органів законодавчої і виконавчої влади на виробників та експортерів; створення економічних умов, що стимулюють виробничо-комерційну діяльність.

Зазначено, що державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності має специфіку порівняно з регулюванням інших сфер національної економіки. Ця специфіка зумовлена необхідністю для кожної держави зважати на міжнародні норми та принципи світової торгівлі. Будь-яка держава у процесі регулювання зовнішньоекономічної діяльності з метою розвитку та підвищення ефективності своєї економіки, реалізації своїх національних інтересів не повинна обмежувати інтереси інших країн та зобов'язана діяти в межах тих правил, що вироблені міжнародними організаціями. В умовах глобалізації світової економіки та посилення регулюючої ролі міжнародних економічних організацій складається система наднаціонального регулювання зовнішньоекономічних зв'язків держав світу, що включає двосторонні, багатосторонні та регіональні угоди, міжнародні товарні угоди та угоди Світової організації торгівлі. Система наднаціонального регулювання обмежує регулюючу роль країн за допомогою низки правил.

Встановлено, що головним завданням державного регулювання є формування законодавчої бази зовнішньоекономічної діяльності, забезпечення розумного протекціонізму стосовно вітчизняних виробників, створення сприятливих економічних пріоритетів та організаційних умов розвитку всіх видів і форм зовнішньоекономічної діяльності, підвищення її ефективності, захист національних інтересів під час експорту й імпорту.

Ключові слова: державне регулювання, зовнішньоекономічна діяльність, інвестиційно-підприємницький клімат, національна стратегія, система державного контролю, зовнішньоекономічні зв'язки.

Постановка проблеми. Основними функціями держави у сфері економіки є визначення стратегічних цілей і засобів розвитку, формування сприятливого інвестиційного й підприємницького клімату та сприятливих соціальних умов функціонування економіки (зокрема, соціальна підтримка цілей і засобів реалізації національної стратегії), а також підтримка національного бізнесу в зовнішньоекономічній сфері.

Регулювання економіки включає такі заходи:

- розроблення теоретичних основ, концепції та стратегії розвитку;
- створення стабільної нормативно-правової бази та ефективної системи державного контролю за виконанням законів;
- визначення форм, методів та інструментів впливу органів законодавчої і виконавчої влади на виробників та експортерів;
- створення економічних умов, що стимулюють виробничо-комерційну діяльність.

Вивчення світового досвіду показує, що держава здійснювала різні моделі втручання в економіку на різних етапах свого розвитку. З кінця 1990-х рр., на думку експертів Світового банку, такою моделлю є «модель ефективної держави», під якою розуміється держава, яка є каталізатором і помічником ринку, стимулює та доповнює діяльність приватного бізнесу в національному і світовому масштабі. Розуміння цього становища є в Україні лише на рівні вищої влади. Тільки сильна, ефективна та демократична держава здатна захистити громадян і їхні економічні свободи, створити умови для благополучного життя людей та для процвітання нашої Батьківщини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розвитку зовнішньоекономічної діяльності присвячено праці багатьох учених, серед яких – Є.Я. Агєєв, І.В. Багрова, В.Є. Власюк, О.О. Гетьман, О.П. Гребельник, В.А. Зінченко, Н.А. Кизим, Ю.Г. Козак, Н.С. Логвінова, Г.А. Маховикова, В.С. Сухарський, І.Ю. Сіваченко, Н.І. Редіна та інші. Науковці приділили увагу зовнішньоекономічній діяльності, її забезпеченню та під-

вищенню, проте постійні зміни макро- й мікросередовища зумовлюють необхідність подальших досліджень у цій сфері.

Постановка завдання. Метою дослідження є виявлення особливостей державного регулювання розвитку зовнішньоекономічної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ідеться про нову якість ролі держави в зовнішньоекономічній діяльності, зумовлену новим етапом розвитку світової економіки. У зв'язку із цим логічно постає необхідність аналізу впливу нових тенденцій розвитку міжнародних економічних відносин управління зовнішньоекономічною діяльністю держави.

Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності має специфіку порівняно з регулюванням інших сфер національної економіки. Ця специфіка зумовлена необхідністю кожної держави зважати на міжнародні норми та принципи світової торгівлі. Будь-яка держава у процесі регулювання зовнішньоекономічної діяльності з метою розвитку й підвищення ефективності своєї економіки, реалізації своїх національних інтересів не повинна обмежувати інтереси інших країн та зобов'язана діяти в межах тих правил, що вироблені міжнародними організаціями [2, с. 217].

В умовах глобалізації світової економіки та посилення регулюючої ролі міжнародних економічних організацій складається система наднаціонального регулювання зовнішньоекономічних зв'язків держав світу, що включає двосторонні, багатосторонні й регіональні угоди, міжнародні товарні угоди та угоди Світової організації торгівлі. Система наднаціонального регулювання обмежує регулюючу роль країн за допомогою низки правил.

У своїх зовнішньоекономічних зв'язках держава не може не враховувати ті зміни, що відбуваються у світовій господарській системі під впливом таких тенденцій у її розвитку, як лібералізація міжнародної торгівлі, інтеграція, транснаціоналізація та глобалізація господарського життя, посилення регулюючої ролі міжнародних організацій.

Скасування державної монополії на зовнішню торгівлю в Україні, дозвіл підприємствам незалежно від організаційно-правових форм виходити на зовнішній ринок, розширення прав регіонів у сфері зовнішньоекономічної діяльності принципово змінили її масштаби та значення, проте водночас спричинили низку складних проблем, наприклад посилення її залежності від зовнішнього ринку, «витік» капіталів тощо. Лібералізація економіки одночасно вимагала посилення регулювання зовнішньоекономічної діяльності як на рівні держави, так і на рівні регіонів, однак цього не сталося.

Скасування монополії зовнішньої торгівлі та, відповідно, припинення діяльності держави як абсолютного її регулятора, що є позитивним і відповідає сучасним тенденціям розвитку світової економіки, привело до появи зовнішньоекономічних відносин, які стихійно складаються, до формування нерегульованого, нецивілізованого, напівкримінального ринку, що часто суперечить національним інтересам. Тому розвиток української економіки в перехідний період, в умовах лібералізації зовнішньоекономічної діяльності та дії ринкових механізмів, не дає результатів у вирішенні тих найголовніших завдань, які були поставлені, а саме інтеграції у світове господарство, ефективній із погляду інтересів розвитку української економіки, системної трансформації та структурної перебудови.

Найбільш складною та менш вирішальною в цьому є структурна перебудова, зокрема й у зовнішньоекономічному комплексі. Як наслідок, розвивалися негативні явища у сфері зовнішньої торгівлі та на внутрішньому ринку, наприклад: низький рівень конкурентоспроможності українських товарів; товарна структура експорту, яка властива країнам, що розвиваються; висока питома вага імпортованого продовольства на ринку; підвищення технологічної залежності від розвинених країн тощо. Ці проблеми необхідно було вирішити за умови послідовного реформування економіки під час її структурної перебудови. Однак інтеграція у світове господарство та

системна трансформація почалися з лібералізації зовнішніх зв'язків, коли внутрішній ринок тільки почав розвиватися, а українські підприємства не були готовими до роботи на ринкових засадах, не могли конкурувати із зарубіжними товарами, що заповнили наш ринок [4, с. 89].

Невигідна для реального сектору української економіки ситуація складалася на тлі знецінювання національної валюти, що штовхало підприємства на пошук можливостей виходу на зовнішній ринок у будь-який спосіб за практично повної їх невідповідності до ефективного ведення зовнішньоекономічної діяльності. В зазначених умовах головними завданнями державного регулювання було формування законодавчої бази зовнішньоекономічної діяльності; забезпечення розумного протекціонізму стосовно вітчизняних виробників; створення сприятливих економічних пріоритетів та організаційних умов розвитку всіх видів і форм зовнішньоекономічної діяльності, підвищення її ефективності; захист національних інтересів під час експорту та імпорту.

З метою поліпшення становища України у вирішенні проблем її неплатоспроможності були розроблені завдання середньострокового характеру у сфері регулювання зовнішньоекономічної діяльності, зокрема:

а) скорочення та відмова від кількісних обмежень у зовнішній торгівлі, використання економічних методів регулювання, перехід до єдиного курсу національної валюти;

б) зближення структури внутрішніх і світових цін, послідовне зниження ставок експортного тарифу шляхом скасування його на значну кількість товарів до початку 1996 р., запровадження уніфікованого імпортового тарифу;

в) підтримка експорту та розширення ринків збуту української продукції [1, с. 210].

Незважаючи на низку позитивних зрушень, що стали результатом політики лібералізації, яка проводиться, сучасний стан зовнішньоекономічного комплексу зовсім не відповідає як економічному потенціалу країни, так і завданням виходу з економічної

кризи та забезпечення стабільного економічного зростання. У сучасній товарній структурі українського експорту основні позиції займають мінеральні продукти, метали, дорогоцінне каміння та вироби з нього.

Однією з основних тенденцій зміни у структурі експорту промислово розвинених країн нині є збільшення частки послуг. Питома вага експорту послуг в українському експорті становить менше 2%, що майже в 10 разів менше, ніж у розвинених країнах.

Щодо товарного наповнення структура українського експорту (як і імпорту) ближча до структури країн та відповідає економічному потенціалу держави.

За останнє десятиліття відбулися кардинальні зрушення в географічному розподілі зовнішньої торгівлі України. Якщо до розпаду СРСР основні експортно-імпортні операції були спрямовані на країни колишнього соціалістичного табору, то нині як об'єкти спрямування переважають промислово розвинені країни.

Зміна становища України в міжнародній торгівлі можлива лише за посилення ролі держави у створенні умов виробництва конкурентоспроможної експортної продукції та за умови підтримки експорту. Для практичної реалізації цього завдання розроблялися концепція, стратегія, політика та нормативно-правова база.

Найважливішою тенденцією розвитку світової економіки є її глобалізація, глибинна сутність якої полягає в тому, що світова економіка переходить у якісно новий стан, зумовлений інформаційною революцією та швидким розвитком комунікаційних технологій [2, с. 419]. Нові технології створили можливості для отримання в реальному режимі часу інформації з будь-якої відстані. Усе це створює реальні можливості для обґрунтованого та швидкого прийняття управлінських рішень із різних питань щодо розвитку зовнішньоекономічної діяльності на різних рівнях господарювання.

Глобалізація полягає в тому, що світове економічне співтовариство перетворюється на цілісну економічну систему, органічним

елементом якої стають національні економіки.

Характерною особливістю сучасного етапу розвитку світової економіки є те, що за останні десятиліття в усіх країнах світу вагоме значення надається структурній розбудові народногосподарського комплексу. Нова економіка індустріально розвинених країн є сукупністю сучасних високотехнологічних і наукомістких виробництв [5]. Саме вони є основою розвитку сучасних форм міжнародного економічного співробітництва. Значною мірою цей процес здійснюється під впливом транснаціональних корпорацій, у зв'язку із чим посилюється залежність національних економік від міжнародних економічних відносин. Однак за таких умов роль держави в захисті національних інтересів від впливу зовнішньоекономічних факторів повинна зростати. Проте держави зіштовхуються із серйозною проблемою, оскільки використання ними традиційних форм, методів і засобів захисту національної економіки обмежується міжнародними угодами, що прийняті міжнародними організаціями, а також зустрічними діями держав-контрагентів та транснаціональних корпорацій. Таким чином, регулювання державою зовнішньоекономічної діяльності має бути вбудоване в механізм міжнародного регулювання міжнародних економічних відносин.

Сучасна ситуація у світовій економіці та інтеграція України у світове господарство ставлять перед нею найскладніше завдання – формування свого місця в міжнародному розподілі праці як великої промислової країни, а не сировинного додатка індустріально розвинених країн. Поки що інтеграція України у світове господарство відбувається за лінією паливно-сировинної спеціалізації та імпорту продовольчих товарів, машин, устаткування, електротоварів, побутової техніки, парфумерії і косметики. Зміна місця України в міжнародному розподілі праці передбачає використання всіх форм міжнародного науково-виробничого співробітництва, розвиток усіх видів і форм зовнішньоекономічної діяльності, а не лише зовнішньої торгівлі.

Висновки. Встановлено, що головним завданням державного регулювання є формування законодавчої бази зовнішньоекономічної діяльності, забезпечення розумного протекціонізму стосовно вітчизняних виробників,

створення сприятливих економічних пріоритетів та організаційних умов розвитку всіх видів і форм зовнішньоекономічної діяльності, підвищення її ефективності, захист національних інтересів під час експорту й імпорту.

Список літератури:

1. Дудчак В.І., Мартинюк О.В. Митна справа : навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2012. 310 с.
2. Золотогоров В.Г. Борошномельна діяльність в Україні : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : ВД «Професіонал», 2014. 720 с.
3. Крилова Н.В. Міжнародна торгівля : навчальний посібник. Київ : Знання, 2013. 365 с.
4. Мельник Т.М. Міжнародна торгівля товарами в умовах глобальної конкуренції : монографія. Київ : КНТЕУ, 2013. 395 с.
5. Державна підтримка українського експорту. URL: <http://www.ukrexport.gov.ua/>.

Banchuk-Petrosova O.V. Features of state regulation of foreign economic activity

In article it is determined that the main functions of the state in the field of economy are the definition of strategic goals and means of development; formation of a favorable investment and business climate, as well as favorable social conditions for the functioning of the economy (including social support for the goals and means of implementing the national strategy); support for national business in the foreign economic sphere. Regulation of the economy includes: development of theoretical foundations, concepts and development strategies; creation of a stable regulatory framework and an effective system of state control over the implementation of laws; determination of forms, methods and tools of influence of legislative and executive bodies on producers and exporters; creation of economic conditions that stimulate production and commercial activities.

It is noted that the state regulation of foreign economic activity is specific compared to the regulation of other areas of the national economy. This specificity is due to the need of each state to take into account international norms and principles of world trade. Any state in regulating foreign economic activity in order to develop and increase the efficiency of its economy, the realization of its national interests should not infringe on the interests of other countries and must act within the rules developed by international organizations. In the context of globalization of the world economy and strengthening the regulatory role of international economic organizations, a system of supranational regulation of foreign economic relations of the world, including bilateral, multilateral, regional agreements, international commodity agreements and World Trade Organization agreements. The system of supranational regulation limits the regulatory role of countries to a number of rules.

The main task of state regulation was to form the legal framework for foreign economic activity, ensure reasonable protectionism against domestic producers, create favorable economic priorities and organizational conditions for the development of all types and forms of foreign economic activity, increase its efficiency, protect national interests in exports and imports.

Key words: *state regulation, foreign economic activity, investment and business climate, national strategy, system of state control, foreign economic relations.*